

vulg., *Lonicera Caprifol.*, *Evonymus europ.*, *Berberis vulg.*, *Daphne Mezer.*, *Rosæ* var., *Spiræa salicifol.*, *Robinia Carag.*, (Sibiriska ärtter), *Morus alba* (Hwita Mullbär) med flera.

I sängarne ses äfwen med fägnad om sommartiden några hundra species af in- och utländska, så i oeconomien som i synnerhet i medicin nyttiga växter, sådde och planterade. I bland dem äro rätt många sällsynta, til läkedom tjenlige, hwilka eljest til apothekens behof mästadelen utifrån forskrifwas och draga nog penningar utur riket, som dock ganska wäl tåla Stockholms climat och äro hwarken til jordmon eller skötsel kinkuge samt kunna utan täckning bärga sig wäl öfwer wintern. Af dem må wi allenast nämna följande perennes såsom *Gratiola*, *Horminum*, *Sclarea*, *Iris nostras*, *Rubia tinct.*, *Lithospermum offic.*, *Bella Donna*, *Alkekengi*, *Nummularia*, *Vinca*, *Imperatoria*, *Ebulus*, *Acetosa rotundifol.*, *Bistorta*, *Rheum Rhaponticum*, *Dictamnus alb.*, *Asarum*, *Sempervivum*, *Anthora*, *Helleborus niger*, *Mentha sylvestris*, *Betonica*, *Althæa*, *Galega*, *Eupatorium*, *Balsamita*, *Absinthium pontic.*, *Petasites*, *Viola odorat.*, *Aristolochia vulg.*, *Parietaria* etc. Utaf de annuelle har äfwen dessa somrar ansenligt blifwit sått. I bland flera har man sett der desse icke så allmänna officinella såsom *Psyllium*, *Piper indicum*, *Perfoliata*, *Botrys*, *Coriandrum*, *Ammi*, *Nasturtium indic.*, *Antirrhinum*, *Melissa turcica*, *Lupinus*, *Foenum Græcum*, *Cicer*, *Lens*, *Carduus benedict.*, *Card. Mariæ*, *Urtica roman.*, *Xanthium*, *Elaterium*, *Mercurialis* etc., hwilka jemte färgeörtren Krapp, Wau, Weide och Safflor hafwa hållit stundom en nog mager och sandig jordmon til godo.

Alla förenämde så wäl som de öfriga i denna trädgård befintliga märkvärdiga växter hafwa wid vice actuaren Hr TUWÉNS hållne botaniska lectioner sist förflutne 2:ne somrar blifwit friske upwiste och til deras nytta anmärkte. De, som åstundat, hafwa ock fått se dem i sjelfwa trädgården växande.

När framdeles något understöd erhålles til denna nyttiga inrättning, så i anseende til skötselen och flere örters insamlande som ordentliga föreläsningars hållande, så lärers detta hafwa mycken nytta med sig för hwar och en, som wil hafwa insigt om färgeörter och andra i oeconomien eller hushållet nyttige; för apothekare at der blifwa fullkomligen underrättade om rätta species af officinalörterna: för unga medici och chirurgi, som grundeligen böra förstå det, som de dageligen måste umgås med; äfwen för lazarettet at der hafwa tilgång på sådana örter, som färska behöfwes, men ej hållas i våra apothekareträdgårdar, och kunna likwäl både til de sjukas hjelp och medicinen upkomst ytterligare användas och til deras nytta utrönas.»

X. J. G. WOLLRATH, Horticultura academica. 1754.

Sedan LINNÉ med outtröttlig flit lyckats skapa en helt och hållet ny botanisk trädgård med alla dess dyrbara byggnader och anläggningar samt utrustat densamma med de växter, som först och främst behöfdes för den akademiska undervisningen, företog han sig

att upplysa den lärda världen om beskaffenheten af denna institution, som i vetenskapligt afseende troligen var den mäst framstående af samtidens botaniska trädgårdar. Början därtill skedde också genom utgifvandet af disputationen *Hortus Upsaliensis* (1745); trenne år efteråt offentliggjorde LINNÉ själf ett verk under samma titel, omfattande de utländska växter, som inkommit i trädgården alltsedan 1742, och därtill slöt sig ytterligare en akademisk afhandling, *Demonstrationes plantarum* (1753). För dessa trenne skrifter har redogörelse lämnats i ett föregående arbete¹, men det bör tilläggas, att i den första af dessa skrifter eller *Hortus Upsaliensis* 1745 nämnes, att de studerande kunde årligen i botaniska trädgården erhålla undervisning i praktisk hortikultur.²

Närmast i ordningen bland dessa skrifter blef afhandlingen *Horticultura academica*, utgifven af J. G. WOLLRATH år 1754, hvilken redogör för inrättningen och skötseln af en sådan trädgård och är indelad i tre kapitel.

I det första nämnas flera slags trädgårdar efter deras olika beskaffenhet och ändamål. Ceres kallas sålunda den, som har för det mästa växter af blott ett enda slag, hvilka kallas cerealia, till exempel hvete, råg, korn m. fl.; Pomona är en sådan, som är försedd med fruktträd, såsom kärn- och stenfruktträd; Hesperides bestå af alltid grönskande träd, till exempel lagrar och pomeranser; Tantali kallas de, som hafva gångar och häckar, klippta i form af murar och pyramider; Adonis är namnet på en anläggning, där utländska växter hållas i varmhus; Semiramides eller hängande trädgårdar, hvarest krukväxter äro uppställda utefter väggarna eller också på själfva taken; Macella, i hvilka odlas köksväxter, till exempel kål, morötter, sallat, spenat; Anthophylacia med prydnadsväxter såsom *Tulipa*, *Fritillaria*, *Amaryllis*, *Lilium* och andra lökväxter samt äfven både ett- och fleråriga blomster, till exempel *Tagetes*, *Dianthus*, *Calendula*, *Primula*, *Delphinium*, *Paeonia*; Paradisi kallas vanligen sådana anläggningar, i hvilka odlas så många växter från varmare länder,

¹ *Botaniska trädgården i Upsala 1655—1807.*

² Troligen var det för att uppmuntra till fortsättning af sådana studier, som Kungl. Maj:t den 25 Maj 1750 aflät en skrivelse, »att the ämnen [= lärjungar] wid Academierna, som lagt grunden af Botanique, Naturalhistorien samt någon Matématique och Chémi, skola wara endaste och framför andra berättigade til sådane beställningar, löner och förmoner, som för dylika wid Kgl. Maj:ts trädgårdar i Stockholm och på lustslotten finnas tillredde».

som kunnat sammanföras på ett ställe, så att man har lägenhet att betrakta många på en gång under jämförelse med hvarandra. Sådana trädgårdar äro numera inrättade vid alla förnämligare akademier, så att de studerande, som ägnat sig åt botaniken, där kunna få betrakta en mängd växter samtidigt. En anläggning af denna beskaffenhet kallas en akademisk eller botanisk trädgård, och som därstädes odlas många olika slags växter, fordras för dess skötsel stor skicklighet både hvad teori och praxis angår. Åt framställningen af detta ämne skulle också författaren ägna all sin möda.

Visserligen funnos många trädgårdsböcker utgifna på flera språk och från olika länder, af hvilka somliga afhandla endast köksväxter, andra fruktträd eller prydnadsväxter, men bland denna massa af böcker saknar man likväl sådana, som behandla akademiska trädgårdar eller omfatta hortikulturen i sin helhet. Trädgårdsmästaren PHILIP MILLER i Chelsea nämnes dock med beröm, i synnerhet med afseende på hans utmärkta skicklighet att odla exotiska växter.

Det är tydligt, att hortikulturen skall fordra allt större möda och omtanke, ju kallare klimatet är, och däraf följer, att det är lättare att inrätta trädgårdar i varmare länder än i de kallare. För att hortikulturen emellertid skall kunna intaga sin plats, bör den hvila på en säker grund, och denna utgöres af den botaniska vetenskapen, hvilken står i innerligaste förhållande till densamma.

Som författaren emellertid ej kunnat erhålla några upplysningar om det föreliggande ämnet i de arbeten, hvilka han för detta ändamål rådfrågat, så hade han intet annat att stödja sig på än Præses' uppsats i Vetenskapsakademiens handlingar för år 1739¹, men denna skulle också blifva den säkraste.

Andra kapitlet behandlar frågorna om klimat, jordmån och den plats, som växtgrupperna hvar för sig fordrade för att kunna trivas.

Hortikultur är intet annat än ett bemödande att söka likna naturen, då man skall odla växter. Dessa behöfva för sin fortkomst olika lokaler, ty somliga finnas i varma, andra i kalla länder och öfverallt utväljer enhvar af dem den lämpligaste platsen. Växterna skilja sig sålunda från hvarandra efter klimat och jordmån, och den som skall sysselsätta sig med trädgårdsskötsel, må-

¹ LINNÉ, *Tankar om växters plantering grundat på naturen.*

ste framför allt känna till detta. Flera af de författare, hvilka på senare tider skrifvit om växter, hafva också i sina floristiska arbeten nämnt platsen och jordmånen, där de förekomma, och särskildt har detta upptagits af Præses i hans skrifter *Hortus Clifortianus*, *Hortus Upsaliensis* och *Species plantarum*. Man kan sålunda med säkerhet antaga, att växter, som förekomma i samma klimat och jordmån, äfven kunna odlas på samma sätt.

Härefter får författaren tillfälle att beskrifva de olika slags klimat, jordarter och växtplatser, som i detta arbete omtalas.

Hvad klimatet beträffar, så urskiljer han åtta regioner från ekvatorn till polerna, af hvilka till exempel den indiska omfattar de tropiska länderna i Asien, Afrika och Amerika, hvarest ingen vinter finnes, och där växterna blomma vid en temperatur af 28—32 grader; den södra från Aethiopien till Godahoppsudden, som har vår, då vi hafva vinter. De från denna region härstammande växterna, som vi odla, afvika då ej från sitt vanliga utvecklings-sätt och blomma således vid tiden för vintersolståndet. Till Medelhafsregionen höra växterna från södra Europa; den norra regionen sträcker sig från Lappland till Paris, och slutligen den alpina med hela världens fjälltrakter, hvilka under den varmare årstiden delvis äro betäckta af snö, hvarest en kort sommar aflöser den långa vintern, och där växterna hastigt uppkomma, blomma och bringa sina frukter till mognad.

För kännedomen om växtplatserna anföres *Stationes plantarum*. Jorden indelas som vanligt uti sand, lera, mylla och krita, men ockra hör ej till hortikulturen, då den knappast kan framalstra någon enda växt.

Hvad lokalerna angår, så uppräknas lämpliga sådana för växter, som lefva i och vid vatten, på skuggiga ställen, fält och berg, och sist nämnas parasiter, hvilka ej växa i jorden utan på träd och örter, af hvilka de hemta sin näring.

Tredje kapitlet är speciellt ägnadt åt beskrifningen af den botaniska trädgården. Där finnas sålunda föreskrifter, huru en sådan skall anläggas; hvad som bör iakttagas i afseende på jorden och dess blandning; på hvad sätt ett orangerie med dess byggnader och växter skall inrättas för att blifva mest gagnande; huru frilandsväxter skola planteras och skötas; behandlingen af krukväxter; huru växterna skola vattnas; skadedjur i drifhusen; frösåddens riktiga verkställande; hvad trädgårdsmästaren i sin befattning har att iakttaga, och slutligen bifogas en förteckning öfver alla den tiden brukliga trädgårdsredskap.

Swederus, Magnus. 1907. "J. G. Wollrath: Horticultura Academica. 1754 [Anmärkningar af M. B. Swederus.]." *Linné och växtodlingen* 46–49.

View This Item Online: <https://www.biodiversitylibrary.org/item/217991>

Permalink: <https://www.biodiversitylibrary.org/partpdf/263396>

Holding Institution

Royal College of Physicians in Edinburgh (archive.org)

Sponsored by

Jisc and Wellcome Library

Copyright & Reuse

Copyright Status: Not provided. Contact Holding Institution to verify copyright status.

Rights: [You have permission to make copies of this work under a Creative Commons, Attribution, Non-commercial license.](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/3.0/)

This document was created from content at the **Biodiversity Heritage Library**, the world's largest open access digital library for biodiversity literature and archives. Visit BHL at <https://www.biodiversitylibrary.org>.